

รหัสโครงการ PDF/89/2544

ชื่อโครงการ วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชน
ลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูล

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

E-Mail Address kmanorom@la.ubu.ac.th

ระยะเวลาโครงการ 2 ปี 6 เดือน

บทคัดย่อ

ในสภาวะที่มีความขัดแย้งกันสูงระหว่างกลุ่มทางสังคมในระดับต่าง ๆ อันเนื่องมาจากใช้และการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมท้องถิ่นถือเป็นกลไกที่สำคัญมากที่สุดประการหนึ่งในการช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศและเศรษฐกิจชุมชน โดยที่วัฒนธรรมดังกล่าวมิใช่เพียงด้านที่แสดงถึงคุณค่าอันดีงามเพื่อการช่วยเหลือร่วมมือกันแต่รวมถึงวัฒนธรรมที่สะท้อนคุณค่าเรื่องอำนาจการเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจในการสร้างวาทกรรมและความรู้ กระบวนการต่อรองกับกลุ่มอื่นในรูปแบบต่างๆ การสร้างอัตลักษณ์ และสิทธิจารีตและวิถีธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้และการจัดการทรัพยากรส่วนรวมที่สั่งสมร่วมกันของชุมชนเป็นบรรทัดฐาน ในทัศนะของชุมชนปากมูล เขื่อนปากมูลเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ข้อจำกัดทางวัฒนธรรมของการใช้ทรัพยากรจากแม่น้ำมูล จนนำมาสู่วิวาทะและการตั้งคำถามที่สำคัญในประเด็นคุณประโยชน์ของเขื่อนปากมูลระหว่างกลุ่มชาวบ้านที่สนับสนุนและต่อต้านเขื่อนนี้ในประเด็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจ ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มได้พยายามแสวงหาวิธีการจัดการทรัพยากรเพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มที่ต่อต้านเขื่อนมีกระบวนการทัศน์การจัดการทรัพยากรที่มีพื้นฐานจากมุมมองแบบนิเวศวัฒนธรรม โดยต้องการให้รัฐบาลเปิดประตูเขื่อนปากมูลถาวรเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน ขณะที่ฝ่ายสนับสนุนเขื่อนมีกรอบความคิดที่อิงอยู่บนพื้นฐานของการผสมผสานระหว่างอรรถประโยชน์นิยมและการประนีประนอมที่ทุกฝ่ายต่างก็ได้ประโยชน์ซึ่งสอดคล้องและเป็นตามของนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลในเดือนตุลาคม 2546 จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีทัศนะที่หลากหลายต่อการใช้วัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรในแม่น้ำมูลในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ชาวบ้านมีวิถีคิดที่แตกต่างกันในเรื่องมุมมองเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติ ความเข้าใจในบริบททางสังคมของทรัพยากรและความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำ นอกจากนี้การฟื้นฟูระบบนิเวศและเศรษฐกิจชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้วัฒนธรรมในแง่ของอำนาจแฝงอยู่ในรูปของความรู้ โดยที่ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับเขื่อนปากมูลที่ใช้อยู่เพื่อคัดค้านใจเรื่องเขื่อนปากมูลของรัฐเต็มไปด้วยกระบวนการต่อรองและช่วงชิงของหน่วยต่างๆเพื่อให้เป็นวาทกรรมที่มีความชอบธรรมและมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองเหนือกว่าความรู้ชุดอื่นๆ

คำสำคัญ อำนาจการเข้าถึงทรัพยากร อำนาจในการสร้างวาทกรรมและความรู้ อัตลักษณ์ทางสังคม และสิทธิจารีตและวิถีธรรมเนียมปฏิบัติในการจัดการทรัพยากร ความหลากหลายและซับซ้อนของระบบการจัดการทรัพยากร

Project Code: PDF/89/2544

**Project Title: Culture for Development and Restoration of Community Economy:
Case Studies of Communities Impacted by Pak Mun Dam**

Investigator: Dr. Kanokwan Manorom, Ubon Ratchathni University

E-mail Address: kmanorom@la.ubu.ac.th

Project Period: 2 Years and 6 Months

Abstract

In the situation of high dispute among stakeholders at different levels over resources management, local culture is one among other important mechanism used for a conflict resolution to restore ecology and local economy. Based on the study, it is not only the cultural essentialism but also the culture that indicates local authority, identity, negotiation, local knowledge, customary right to resources and social values related to usufruct rights of common resources. Such cultural beliefs implied systematical common property management. In addition, according to local beliefs, state development projects such as the construction of Pak Mun dam had become a crucial factor of cultural restrictions in access to the Mun river resources. Under such views, debates and questions were raised regarding the merit of the Pak Mun dam by both anti-dam and the dam supporters in various issues, one of which was how the dam could stabilize community economy. The villagers who opposed to the dam have turned the old traditions and applied some new tools to the form of resistance while the dam supporters took bureaucratic culture as a tool to work against the anti-dam groups. The anti-dam group based their resolution on cultural ecology framework by requesting the permanent opening of the dam's gates in order to restore livelihood and ecology whereas the other group used utilitarianism and compromise which are in accordance with a government's policy. This indicates different viewpoints concerning man and nature, understanding of socio-culture of resources use and knowledge of resources management. It is also found that there is a politic of knowledge in the process of decision making concerning the Pak Mun Dam management.

Keywords: power to access resources, power and knowledge related resources management, social identity, customary rights of resources management, multiple system, complexity of river resources management.